

בבשר הגם שאין בו צורך גבוה. והרי הקרבן כולו מקדשי ה', הלכך יש בו מעילה (עפ"י אבי עזרי מעילה (קמא) ה, יד. ע"ש בהרחבת הענין).
כפי שהוזכר לעיל בסמוך, ישנה דעה הסוברת לחלק לפי האמת בין בשר לאימורין, שהבשר לפי שאינו בו שום צורך גבוה – אין בו מעילה דאורייתא.

'בשלמא לרב יוסף ניהא' – כיון שאם עלו לא ירדו, לכך מועלים בהם, ואינם כקדשים שמתו.
ויש שכתבו שאפילו לר' יהודה הסובר אם עלו ירדו, יש בהם מעילה דבר תורה. כי אמנם מיעטם הכתוב [מ'זאת היא העולה] שירדו מעל המזבח, אבל אינם כמו דחנקינן. ואולם לרבה שאמר ירדו גם לר' שמעון, והלא לר' שמעון אין שום פסול בקודש שיורד מן המזבח – על כרחך טעמו הוא דכמאן דחנקינן דמי (עפ"י קרן אורה; חדושים ובאורים).
כיוצא בזה כתב ב'לקוטי הלכות' בדעת הרע"ב, וכן בפירוש המשנה לרמב"ם, שסוברים לפי האמת (עפ"י הנראה מתחילת הסוגיא ומסוגיות אחרות) שיש מעילה דאורייתא אעפ"י שאם עלה ירד.

'קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה. אלמא מדאורייתא לא אית להון בדרבנן אית בהון' –
ואף על פי שזהו מלתא דלא שכיחא, גזרו כאן חכמים משום חומרת קדשים שלא יבואו ליהנות מהם (פירוש קדמון מכ"י שבסוף המסכת).
ודוקא קדשי קדשים, שמחיים יש בהם מעילה, וגזרו חכמים לאחר שמתו כדי שייבדלו מהם בני אדם, אבל קדשים קלים שגם מחיים אין בהם מעילה עד שעת זריקה, לא מצינו שגזרו בהם חכמים לאחר שמתו (עפ"י קרן אורה להלן ד. וכן נקט כדבר פשוט הגר"ר בנגיס ח"ב נח, ז). אכן מדברי התוס' להלן (יב ד"ה וכי) מבואר שנחלקו בזה עולא ורב חסדא, האם קדשים קלים שמתו מועלים בהם מדרבנן אם לאו.
ולפי מה שצדד בשפת אמת (יב). שיש מעילה בקדשים קלים מדרבנן אף בחייהם, לפי"ז נראה שהוא הדין לאחר מיתה. אלא שבתוס' שם משמע שלא כדבריו.

דף ג

'חטאת הואיל ולכפרה קא אתיא לא בדילין מינה'. רש"י גרס 'בדילין מינה'. וכן הוא בשיטמ"ק (וכן דנו בגירסה זו התוס' במנחות נב.). וכן הגיה הב"ח בגמרא. ופירושה שאנשים בדלים ממנה עד שתעשה כפרתה, הלכך הוה אמינא שאין צריך לגזור עליה מעילה כשמתה. משא"כ בדברים שאינם באים לכפרה אינם בדלים כל כך.
וצ"ב במה שכתב רש"י (וכן מובא ברבנו גרשום) 'אבל בשאר קדשים כגון עולה ואשם ושלמי ציבור', והלא גם אשם בא לכפרה, ואף במזיד. ואם משום שיש אשם נזיר ומצורע שבאים להתיר ולא לכפר (כבכריתות כו.), הלא גם יש חטאת כזו? ושמה הכוונה לאשם תלוי שאינה מכפרת אלא תולה להגן מעונש עד שיוודע לו. או הכוונה לר"א שאמר (שם כה). מתנדב אדם אשם תלוי (ויש פוסקים כן להלכה), ולכך אינה חמורה לאנשים כל כך להיבדל ממנה, וכעולה שאינה באה על חטא מסוים.
ויותר נראה שאעפ"י שהאשם בא לכפרה, קדושת החטאת חמורה יותר, וכמו שכתב רש"י להלן ז: (ד"ה אילו הפריש). וע' זבחים פט. 'חטאת קודמת לאשם מפני שדמה ניתן לד' קרבנות על היסוד'. וצ"ע.

'חטאות המתות ומעות ההולכות לים המלח – לא נהנין ולא מועלין'. מבואר ברש"י (כאן ובנזיר כה):

ובתמורה כב. וכן בתוס' בנוזר כד. ורבנו גרשום בתמורה שם) שאין איסור מן התורה להנות בחטאות המתות אלא מדרבנן. ואף יתכן שהם חולין גמורים. ופרשו אחרונים הטעם, שכל הקדש שכבר אינו עומד ליעודו – פקעה קדושתו. (וכן מצינו מחלוקת בקדשים שמתו – אם מותרים בהנאה מן התורה, כמובא לעיל. ואולם אין שני הנידונים תלויים בהכרח זה בזה, כמבואר באחרונים).

וצריך לומר לפי שיטה זו, שההלכה האומרת שחטאות אלו דינן למיתה, גדרה חיוב ומצוה אבל אינה גורמת איסור הנאה. (ומצינו כדוגמת זה בשור הנסקל, שלדעת רבנו תם אינו אסור בהנאה מחיים, אם כי דינו למיתה). אמנם, אעפ"י שאיסור הנאה אינו אלא מדרבנן לשיטה זו, אך יש בחטאות המתות איסור 'לאו' דאורייתא באכילתן, כמבואר בבכורות טו.

בקובץ שעורים (ח"ב טו) נקט שהוא הדין בשאר קדשים שמתו – יש לאו באכילתן. והחזו"א (נדפס בסוף ספר 'קובץ ענינים') חלק, שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים בחמש חטאות, אבל לא בכל קדשים שמתו. וע"ע אחיעזר ח"ב סו"י ג. ואולם יש חולקים וסוברים שאיסור הנאה זה – איסור תורה הוא. (ע' בתשובות הרי"ד י. וכן נקט החזו"א (ערכין ל, א) כדבר ברור, עפ"י התוס' להלן יב: וצ"ע).

ע"ע בכל זה: כס"מ הל' מעילה א, א; אבן האזל שם [ושם כתב לחלק שמחיים אסורים בהנאה מהתורה משום דינם במיתה, משא"כ לאחר מיתה שבטלה קדושתם]; מרומי שדה נוזר כד; שו"ת פרי יצחק ח"ב לד; שו"ת ישועות מלכו יו"ד עא; שו"ת אחיעזר ח"ב סו"י יג וסו"י נ; מקדש דוד יט, ט; חזון איש בכורות יח, יז; קהלות יעקב קדושין מד, ב-ג; אגרות משה או"ח ח"א נא, ב. וראה עוד במובא בנוזר נו.

(ע"ב) 'אמר רב גידל אמר רב: זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה בקדשי קדשים...' אין להקשות מה משמיענו רב גידל, והלא משנה ערוכה שנינו כאן: 'או ששחטן חוץ לזמנו וחוץ למקומו מועלין בהן' – אכן אפשר לפרש המשנה קודם זריקה בלבד וקמשמע לן שאינן כמאן דחנקינן דמי, אבל אם עברו וזרקו הדם – יצאו מידי מעילה כשאר קדשים הנאכלים, שהרי הועילה הזריקה להצאת פיגול. ומשמיענו רב גידל שאין הדבר כן אלא גם לאחר זריקה לא יצאו מידי מעילה לפי שאין להם התר לכהנים (עפ"י זבח תודה, וכמבואר בגמרא להלן ד. ובתד"ה אי לא).

'אמר ליה: בזריקה. אמר ליה רב אשי לרבא (רד"ל הגיה: לר' אבא. ובסדר הדורות: לרבה (והוא רב אשי הקדמון. ע"ש]. וריעב"ץ תיקן: רב אסי לרבה. וע"ע בהגהות בן אריה): והא אמר עולא, קומץ פיגול... וקמיצה היינו שחיטה. אמר ליה: איסורא דמייתי לידי פיגול...' לפרש"י (וכ"ה בשיטמ"ק יא יג, וכ"כ בפירוש רבנו גרשום) הדין בגמרא הוא האם מחשבת פיגול שהיתה בשחיטה ולא בזריקה, עושה פיגול גמור [ואם כן, הרי מוכח שעבודה בפיגול נחשבת להביא או להוציא מידי מעילה ודלא כרב גידל], או אין פיגול גמור אלא אם חישוב בזריקה. [כלומר, שחישוב בכל העבודות. כן מבואר מדברי רש"י להלן ד. כמוש"כ הקרן אורה]. אמנם לפי מסקנת הסוגיא אין חילוק בין זריקה לשחיטה, כמו שכתבו התוס' (ד. ד"ה אלא. וכ"כ בחזו"א קדשים עמ' 342 סק"י, ובמנחות לב, יד. וב'זבח-תודה' כתב חילוק זה שבין זריקה לשחיטה, ונראה מדבריו שכן הוא גם לפי המסקנא. וצ"ב).

והתוס' בארו שהדיון הוא, האם פיגול נקבע מיד בשעת המחשבה, אלא שאין חיוב כרת לאוכלו עד שייקרב המתיר כמצוותו, כלומר עד הזריקה, או שמא גם לענין חלות הפסול אין חל הפיגול עד שייקרב המתיר, שצריך 'ריצוי' (כדלעיל ב) לעצם חלות הפיגול. [ולדבריהם, אין שום חילוק אם חישוב 'חוץ לזמנו' בשחיטה לבדה או בכל העבודות. וכן פשוט בכמה מקומות שהמפגל בשחיטה זורק בשתיקה – האוכל ממנו חייב כרת. עפ"י קרן אורה].

וכבר דן באריכות המשנה-למלך (פסולי המוקדשין יח, ז), האם חל פסול קודם זריקה ע"י מחשבת 'חוי' לזמנו' ו'חוי' למקומו'. ואולם יש אומרים שאין מקום להסתפק לענין עצם חלות הפסול [שהאוכלו יתחייב משום אכילת פסולי המוקדשין], שודאי הוא חל מיד, אלא הספק הוא אם חל שם 'פיגול' בקרבן קודם זריקה, או שמא חידשה תורה שאין 'פיגול' אלא לאחר הרצאה (ע' חזו"א סוף קדשים עמ' 354. ועע"ש דף קעב סק"י. וצ"ל לפי זה שמה שכתב רש"י בנבחים (מה: ד"ה שכן) 'זריקת הדם קובעתו בפסול' – כלומר בפסול המסויים של 'פיגול', אבל פסול בעלמא חל עוד קודם לכן).

ויש שיישבו לפי זה סתירות הסוגיות שיש בענין, שהרי הגמרא כאן מסופקת בשאלה זו עצמה, האם פסול פיגול חל מיד או רק לאחר הזריקה, וא"כ אין תימה אם הסוגיות חלוקות בדבר (ע' בשו"ת אחיעזר ח"ב סי' כז וסי' ל ובח"ג סו, ב ובח"ד צב, א).

לפירוש זה יוצא לכאורה לפי המסקנא, שאפשר שפסול פיגול חל מיד בשעה שחשב, ואפשר שאינו חל אלא לאחר זריקה, אך בזריקה הוא חל למפרע משעה שחשב – שהרי כן הוכיחו מדברי אילפא. ולא הבנתי מה שכתב במנחת חינוך (קמ"ד, ה) עפ"י סוגיתנו שאפשר שפיגול אינו חל אלא בזריקה מכאן ולהבא. ונפקותא בדבר לענין האוכל מבשר פיגול קודם זריקה ואח"כ נזרק הדם – ע"ש.

וע"ע: שו"ת בית זבול ח"א יז, ה; קהלות יעקב זבחים כג, ד; בית ישי קיד, א. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים כז. מב:

דף ד

זהאמר אילפא מחלוקת בשתי עבודות כגון דאמר הריני שוחט סימן ראשון חוי' לזמנו...'. לפרש"י, השאלה היא מצד הלשון, ממה שמצינו 'פיגול' כשחשב בשחיטה לבדה. והוצרכו להביא דברי אילפא ולא שאלו מגוף המשנה שם – מפני שאילפא פירש שמדובר בשחיטה.

וכאן אין לתרץ 'איסור פיגול', כדלעיל – שהרי מפורש במשנה שם: 'אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול וחייבין עליו כרת' (חק נתן).

ואולם התוס' מפרשים שהקושיא היא מעצם הדין; אם חלות פיגול הוא בזריקה ולא בשחיטה, אין מקום לחלק בין שתי עבודות לעבודה אחת – לעולם בשעת הזריקה יש עירוב מחשבות, שהרי אז חלות שתי המחשבות כאחת. ומתרץ הגמרא שבשעת הזריקה חל הפיגול למפרע משעה שחשב, הלכך יש משמעות לעיתוי המחשבות ולסדרן.

(ע"ב) זעוד דקתני סיפא: לן דמה אף על פי שחזר וזרקו מועלין בו. אי אמרת בשלמא בחטאת, שפיר, אלא אי אמרת בעולה, צריכא למימר?! – סיפא ודאי מסייע ליה, רישא מאי...'. פירוש, סיפא ודאי מדברת בחטאת, ממה שאמר 'אעפ"י שחזר וזרקו' – משמע שהזריקה גורמת להפקיע מעילה, והלא בעולה אין הזריקה פועלת כלום לענין מעילה. אבל ברישא לא הוזכר זאת (עפ"י חק נתן). לפי מה שכתבו התוס' (כפירוש הקר"א ועוד) אין צורך לזה, כי רישא אפשר להעמיד קודם זריקה, והחידוש הוא שאעפ"י שהשחיטה היתה בהכשר – מועלין. ואילו בסיפא הזריקה מפורשת.

'מאי שנא? – הלנה דקעביד בידים, לא מהני זריקה לאפוקי מידי מעילה, מחשבה לא קא עביד בידים, מהני ליה זריקה לאפוקי מידי מעילה.' מרש"י ורבנו גרשום משמע שהחילוק הוא לענין קנס חכמים, שבפסול מעשי קנסו וגזרו בו דין מעילה, אבל לא בפסול מחשבה.